

Ганна ПОЛІНА,

orcid.org/0000-0001-5472-9858

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри германської філології

Українського гуманітарного інституту

(Буча, Київська область, Україна) *annavpolina@gmail.com*

Лариса ЄВДОКИМОВА,

orcid.org/0000-0002-7075-9114

викладач кафедри германської філології

Українського гуманітарного інституту

(Буча, Київська область, Україна) *loraine@ukr.net*

КОНЦЕПТ *UPBRINGING* В СВІТЛІ БРИТАНСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУР

Дослідження спрямоване на порівняльний семантичний аналіз концепту «виховання» в британській та американській лінгвокультурах, що формуються під впливом різних культурних концепцій, які виступають культурно-роутворюючими детермінантами для обох культур. В дослідженні показано, що базові семантичні характеристики аналізованого концепту залишаються однаковими для обох культур, оскільки вони належать до західного типу цивілізації. Серед спільних цінностей, які культивуються як у британській, так і у американській системах виховання, присутні свобода, демократія, родина, дружба, кохання, справедливість та навіть гроші. Однак деякі характеристики концепту проявляють культурну унікальність. Суттєві «британські» характеристики виховання включають певний снобізм, шанування традицій, стриманість у поведінці та емоціях, здоровий глузд, вихованість та приховану іронію. Це можна пояснити тим, що основною культурною детермінантою для британської культури вважається острівність, яка передбачає усвідомлення власної національної унікальності. У свою чергу, «американські» характеристики виховання включають орієнтацію на успіх і розвиток, формування особистості з урахуванням індивідуалізму, встановлення та досягнення високих цілей, толерантність, повагу до особистого простору тощо. Це обумовлено впливом американської культурної константи, відомої як «Американська мрія», чийї основі лежить ідея необмежених можливостей для американців у досягненні своїх мрій. Висновок дослідження підкреслює, що, незважаючи на спільні семантичні риси концепту виховання в британській та американській культурах, культурні особливості і детермінанти формують відмінність кожного підходу. Це дослідження сприяє глибшому розумінню того, як культурні концепції впливають на уявлення та практики виховання в різних лінгвокультурних контекстах. В свою чергу, осмислення британського та американського лінгвокультурних концептів дозволяє українській освіті чіткіше окреслити свої лінгвокультурні наративи, враховуючи орієнтацію України на західні цінності.

Ключові слова: концепт, лінгвокультура, константи (детермінанти) культури, острівність, американська мрія, виховання.

Ganna POLINA,

orcid.org/0000-0001-5472-9858

PhD in Linguistics,

Associate Professor at the Department of Germanic Philology

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) *annavpolina@gmail.com*

Larysa EVDOKIMOVA,

orcid.org/0000-0002-7075-9114

Lecturer at the Department of Germanic Philology

Ukrainian Institute of Arts and Sciences

(Bucha, Kyiv region, Ukraine) *loraine@ukr.net*

THE CONCEPT OF *UPBRINGING* IN THE LIGHT OF BRITISH AND AMERICAN LINGUOCULTURES

The research is aimed at a comparative semantic analysis of the concept of upbringing in British and American linguistic cultures, shaped by different cultural concepts that act as culture-forming determinants for both cultures. The study demonstrates that the basic semantic characteristics of the analyzed concept remain similar for both cultures, as they belong to the Western type of civilization. Among the shared values cultivated in both British and American upbringing systems are freedom, democracy, family, friendship, love, justice, and even money. However, certain characteristics of the concept exhibit cultural uniqueness. Significant «British» characteristics of upbringing include a certain snobbery, respect for traditions, restraint in behavior and emotions, common sense, refinement, and subtle irony. This can be explained by insularity being the primary cultural determinant for British culture, which involves the awareness of its own national uniqueness. In turn, «American» characteristics of upbringing include orientation towards success and development, formation of personality with consideration for individualism, setting and achieving high goals, tolerance, and respect for personal space, among others. This is influenced by the American cultural constant known as the «American Dream», based on the idea of unlimited opportunities for Americans to achieve their dreams. The conclusion of the study emphasizes that despite the common semantic features of the concept of upbringing in British and American cultures, cultural specifics and determinants shape the distinctiveness of each approach. This research contributes to a deeper understanding of how cultural concepts influence perceptions and practices of upbringing in different linguistic-cultural contexts. Furthermore, understanding British and American linguistic-cultural concepts allows Ukrainian education to more clearly delineate its linguistic-cultural narratives, taking into account its orientation towards Western values.

Key words: concept, linguistic culture, cultural constants (determinants), insularity, American Dream, upbringing.

Постановка проблеми. Одною з основних характеристик сучасного світу є зближення культур. Внаслідок процесу глобалізації, співіснування різних етнічних спільнот має як позитивні, так і негативні результати. Позитивним вважається обмін досвідом, здобутками в сферах науки чи культури, або підходами до вирішення різних соціальних питань. Негативне, як свідчить багатовікова історія людства – це поглинання однієї культури іншою і, як наслідок, не тільки зникнення певної країни з політичної мапи світу, але й знищення унікального досвіду цілого етносу, який є незамінною цінністю в культурній скарбниці світу. Як свідчать сучасні політичні процеси, не зважаючи на розвиток земної цивілізації, на усвідомлення світовою спільнотою унікальності історичного досвіду навіть найменшого народу, певні держави демонструють відверто варварське відношення до історії та культури інших країн. Серед засобів запобігання цинічному знищенню незалежних держав і самобутніх етнокультур є також лінгвістичне обґрунтування унікальності та значущості будь-якого культурного досвіду.

Це обумовлює важливість здійснення лінгвокогнітивних, зокрема лінгвокультурологічних досліджень, які базуються на здатності національної мови фіксувати особливості культури та мислення того народу, який цією мовою розмовляє. І, оскільки у мові зафіксовані загальні та специфічні змістовні якості різних культурних концептів, це особливо важливо, коли йдеться про подібності та відмінності між культурами, що мають спільну історію та кордони, або/та належать до одного генеалогічного джерела. У мовах зафіксовані як

спільні культурно-історичні риси, так і те, що їх відрізняє – фактори, які в процесі історичного розвитку неодноразово, на жаль, давали поштовх до серйозних суперечностей між відповідними етносами, особливо якщо несподівано мінявся контекст їх співіснування. Тому, з метою подолання подібних протиріч, дослідження та систематизація мовного матеріалу може надати інформацію настільки ж важливу й переконливу, як і політологічний або соціологічний аналіз. Лінгвокультурологічні дослідження здійснюються у руслі когнітивної лінгвістики, яка виходить з постулату про те, що мова є засобом збирання, систематизації та зберігання знань. Найменшою одиницею такої структури знань є концепт – систематизована інформація, яка стоїть за іменем концепту, тобто словом, яке дає назву певному елементу реальності. Ця систематизована інформація і є об'єктом дослідження когнітивної лінгвістики.

Об'єктом особливої уваги лінгвістів-когнітологів є ключові концепти певних культур (Саєвич, 2013), які у вітчизняній лінгвістиці названі детермінантами культури (Бурдейна, 2017), а у світовій лінгвокогнітивній практиці – константами культури, і які задають напрямок осмислення культури як такої: її ціннісних орієнтирів, базових світоглядних характеристик, поведінкових та мовленевих стереотипів. Дослідженню національних картин світу і ключових концептів відповідних культур приділяється увага як у зарубіжному, так і у вітчизняному мовознавстві. У кінці 20 століття в процесі дослідження мови як засобу систематизації (впорядкування) інформації як ключові поняття і були прийняті «концепт», що представ-

ляє умовно мінімальну одиницю знань про навколишній світ і, відповідно, «концептуалізація» як механізм утворення таких концептів (див. праці Р. Ленекера, Р. Джекендорфа, А. Вежбицької та ін.).

Особливо актуальною сферою лінгво-когнітивних досліджень у пострадянському мовознавстві стало вивчення культурно маркованих концептів, і національні культури почали розглядатись як сукупність концептів та відношень між ними. Мовна репрезентація концептів різних культур досліджувалась такими відомими лінгвістами як В. І. Карасик, Й. А. Стернін, С. Г. Воркачов, Г. Г. Слишкін, З. Д. Попова, та інші. Предметами проведених ними досліджень були семантичне наповнення окремих концептів культури, зіставні аналізи відповідних концептів у різних лінгвокультурах, еволюція концептів культури, їх класифікація та систематизація, аналіз способів їх дослідження.

В руслі лінгвокогнітивних досліджень працюють також і українські мовознавці. Значний внесок у розвиток питання концептуального аналізу робиться професором черкаського університету С. А. Жаботинською та членами заснованої нею наукової школи. Дослідження в руслі концептуального аналізу проводяться також і іншими українськими філологами, такими як професор Т. В. Радзівська. Питаннями вербалізації концептів культури в художніх текстах займаються професори Л. І. Белехова, О. М. Кагановська, О. П. Воробйова, яка є президентом Асоціації когнітивної лінгвістики і поезики. На базі факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна створена школа когнітивної прагмалінгвістики під керівництвом професора І. С. Шевченко. Одним з об'єктів дослідження цієї наукової школи є реалізація концептуальних структур в комунікативній діяльності; дослідження проводяться, зокрема під керівництвом професорів факультету О. І. Морозової, А. П. Мартинюк, Є. В. Бондаренко та інших. Професор Черкаського університету О. О. Селіванова працює над питаннями систематизації сучасних лінгвістичних знань і когнітивними аспектами теорії номінації.

Сучасними бурхливими історичними подіями та тенденціями обумовлена **актуальність** проведення порівняльного аналізу відповідних культурних концептів, які є частиною різних національних концептосфер і культур з різними ціннісними пріоритетами. Під час перемикання мовного коду ці концепти об'єктивуються іменами, які сприймаються як перекладацькі відповідники, але в різних

культурах за цими іменами може стояти не ідентична інформація. А за відмінностями у семантичному наповненні концептів-відповідників стоїть неоднаковий культурний досвід, різні досягнення у духовній, науково-технічній, суспільній або виробничій сферах, що і веде до різного мовного осмислення окремих елементів їх значення.

Ці унікальні характеристики національного культурного досвіду найповніше відображені у детермінантах (константах) культури – базових концептах, які виражають основні матеріальні, духовні, світоглядні та ціннісні орієнтири даного етносу, і, таким чином, мають найпотужніший культуротворчий потенціал, впливаючи на змістовні характеристики культурних концептів з вужчою семантикою та більш конкретним значенням. Детермінанти культури відкривають шлях до розуміння особливостей національного менталітету (світосприйняття яке притаманне носіям певної культури і проявляється в ставленні до дійсності, психічних реакціях, стереотипах поведінки (Лозко, 2001)) та до шляхів здійснення успішної міжкультурної комунікації з представниками відповідної культури.

Так, британська та американська лінгвокультури мають багато спільних рис, обумовлених приналежністю до західного типу цивілізації, а також наявністю однієї мови спілкування, але в той же самий час характеризуються відмінностями у світосприйнятті. Ці відмінності обумовлені особливостями історичного розвитку Сполученого Королівства та Сполучених Штатів. Держави проходили через етапи спільного історичного розвитку (імперія та її колонія), політичної конфронтації, суперництва в економічній сфері, кооперації. Наразі їх взаємовідносини характеризуються стабільністю, і вивчення семантики певних концептів-відповідників британської та американської лінгвокультур може дати цінний науковий досвід для формування загальних алгоритмів порівняльного аналізу концептів-відповідників, що характеризують лінгвокультури, відносини між якими наразі не набули стабільності. Такі лінгвокогнітивні дослідження сприятимуть кращому розумінню національних менталітетів та більш ефективній вибудові конструктивної комунікації

Тому **тема** роботи – аналіз змістовних характеристик концепту *виховання / upbringing* в британській та американській лінгвокультурах на тлі характерних рис цих картин світу, втілених в константах культур обох народів. Так, ключовим концептом (константою) британської культури вважається *острівність / insularity* (Бурдейна, 2017; Городецька, 2003), а ключовим концептом

американської лінгвокультури є *american dream* / *американська мрія* (Лозко, 2001).

Матеріалом аналізу обрано два художніх твори, що характеризують принципи виховання, притаманні обох культурам в кінці 18–19 столітті. Сюжети обох творів пов'язані з описом життя та ціннісних орієнтирів двох сімей – звичайних представників своїх суспільств. В обох сім'ях виховується кілька дівчат, віком від 12–14 до 20–23 років. Як п'ять доньок англійської сім'ї Беннет (Дж. Остін «Гордість та упередження») так і чотири доньки американської родини Марч (Л. М. Олкотт «Маленькі жінки»), а також однолітки з їхнього оточення, шукають своє місце у житті, розуміння якого обумовлено сімейними культурно обумовленими цінностями. Те, як схожі проблеми вирішуються у кожній родині, визначено особливостями виховання в конкретних сім'ях в першу чергу, і особливостями культурно-історичного контексту у другу.

За **гіпотезу** приймається таке припущення: при всьому тому, що в обох культурах існують схожі поняття про виховання дітей, певні семантичні характеристики даного концепту будуть зумовлені неоднаковими культурними цінностями, що представлені в константах обох культур.

Викладення результатів дослідження. Спільні риси британської та американської лінгвокультур обумовлені їхньою приналежністю до західної або євроатлантичної цивілізації (Західна цивілізація, н.д.). Базою її основних світоглядних характеристик є античний раціоналізм та західне християнство, основою для будови суспільних відносин є демократія і визнання домінування законності, економіка переважно індустріальна і будується на ринкових відносинах. На цих засадах будуються основні спільні цінності євроатлантичних культур: автономність і свобода вибору, плюралізм, матеріальний достаток. Тому спільними культурними концептами для культур цього типу будуть *freedom, democracy, family, friendship, love, happiness, justice, law, money*. Досліджуваний концепт *виховання / upbringing* для будь-якої культури західного типу також буде мати цілу низку спільних рис, які пов'язані з вихованням християнських морально-етичних принципів, раціонального підходу до життя, поваги до особистості та до закону, прагнення мати надійну матеріальну основу.

Але особливості історичного розвитку кожної нації окремо сформували унікальні для кожної культури семантичні характеристики концептів-відповідників. Так, унікальні семантичні особливості концепту *виховання / upbringing* для американської та британської лінгвокультур сфор-

мувались під впливом унікальних геополітичних факторів. Сполучене Королівство є європейською монархією з майже двохтисячолітньою історією і традиціями, до другої половини 20 століття – найпотужніша імперія з великою кількістю колоній. Сполучені Штати починали як британська колонія, що розширювала свою територію, крок за кроком витісняючи місцевих жителів. Жителі континенту звикли самі забезпечувати собі місце для проживання. Дуже швидко колонія здобула незалежність, і головною цінністю її громадян стала свобода: власного вибору і політичного устрою. За 300-літню історію держава пройшла через кілька воєн, що навчило її громадян відстоювати свої права, і здобула статус світового політичного і економічного лідера.

Різниця у менталітетах двох культур втілювалась, перш за все, в семантичному наповненні двох знакових культурних констант *острівність / insularity* (острівне імперське мислення і відчуття національної винятковості) і *american dream / американська мрія* (великі та рівні можливості для всіх американців здійснити будь-яку мрію в своїй власній країні).

Основні семантичні характеристики концепту *острівність / insularity* полягають, перш за все, у наявності острівного імперського менталітету [1], де острівний менталітет передбачає не стільки особливості географічного положення (хоча і його теж), скільки певну переконаність у своїй виключності як суспільної групи. Британцям в цьому аспекті притаманне дещо упереджене і звернене ставлення до материкової Європи та до Сполучених Штатів (зокрема до їхньої англійської мови). Крім того, це соціально-національна активність, цінунання власних традицій та культури, законслухняність та порядність, стриманість в словах та емоціях, культивування хороших манер, гумор, здоровий глузд та поміркованість, невтручання в особистий простір інших людей і збереження власного простору [2].

Основні семантичні характеристики концепту *american dream / американська мрія* були систематизовані в когнітивному дослідженні українських лінгвістів (Ladyka, Yarema, 2019) і включають наступні характеристики: рівні можливості для всіх американців здійснити в своїй країні будь-яку мрію і будь-яку високу ціль, політична і особиста незалежність, активна життєва позиція і готовність відстоювати свої права, прагматичність і практичність. Процес здійснення американської мрії передбачає прагнення самовдосконалення, яке ґрунтується на прагненні залежати тільки від себе, не відступати, мати власну думку і особис-

тий простір, виховувати в собі самоповагу. Аналізуючи семантичні характеристики концепту *виховання / upbringing* у британській лінгвокультурі, ми звертаємо вагу на «суто британські» риси, які сформовані під впливом «острівного імперського менталітету», тобто концепту *острівність / insularity*.

Острівний менталітет передбачає, перш за все, переконаність у своїй виключності як суспільної групи. Це переконання базується в основному на признанні винятковості англо-саксонської раси. А це глобальне усвідомлення винятковості викликає зневажливе ставлення до тих, хто не тільки належить до іншого етносу, але й має нижчий соціальний рівень. Так, Дарсі, молодий чоловік, що належить до вищого світу, зневажливо відноситься до перспективи танцювати на провінційному балі:

I certainly shall not. You know how I detest it, unless I am particularly acquainted with my partner. At such an assembly as this it would be insupportable. Your sisters are engaged, and there is not another woman in the room whom it would not be a punishment to me to stand up with (Chapter 3).

Пов'язана з нею семантична характеристика «етнічні упередження», пов'язані з тим, що Велика Британія довгий час була світовою імперією, а більшість не англосаксів у їхньому оточенні належали до підкорених народів. Цю національну упередженість як частину острівного менталітету демонструє молодий містер Дарсі у світській розмові:

«What a charming amusement for young people this is, Mr. Darcy! There is nothing like dancing after all. I consider it as one of the first refinements of polished society».

«Certainly, sir; and it has the advantage also of being in vogue amongst the less polished societies of the world. Every savage can dance» (Chapter 6).

Таким чином, семантична характеристика «виключність», яка притаманна концепту *острівність / insularity*, реалізовувалась у класовому та національному снобізмі англійського суспільства, що впродовж поколінь прищеплювався молоді в англійських сім'ях.

Про класову орієнтацію британського суспільства свідчить і виховання в дітях соціально-національної активності. У британському суспільстві вона великою мірою асоціювалась з виконанням обов'язків тієї суспільної групи, до якої ти відносишся. Так, Мері, одна з сестер Беннет, яка завжди висловлювала свою думку за допомогою прописних істин, прирівняла світський бал до обов'язкового суспільного заходу:

«While I can have my mornings to myself», said she, «it is enough – I think it is no sacrifice to join occasionally in evening engagements. Society has claims on us all; and I profess myself one of those who consider intervals of recreation and amusement as desirable for everybody» (Chapter 17).

Усвідомлення своєї виключності напряму пов'язана з цінуванням британцями власних традицій та культури. Нижче наведений уривок ілюструє традиційне ставлення англійського суспільства до питань залицяння та одруження:

It is a truth universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune, must be in want of a wife. However little known the feelings or views of such a man may be on his first entering a neighbourhood, this truth is so well fixed in the minds of the surrounding families, that he is considered as the rightful property of some one or other of their daughters (Chapter 1).

З цього прикладу ми бачимо, що цінування традицій для британців майже перетворюється на їх сліпе дотримання, що іноді може призвести до абсурдних наслідків. Наймолодшу з дівчат Беннет ледве вдалось врятувати від необдуманого та ганебного ситуації і видати заміж, але вона претендує на роль старшої в сім'ї, спираючись на традицію і ігноруючи той факт, що ніяк не підходить до такої ролі. Перед обідом вона звертається до старшої сестри з наступною пропозицією:

«Ah! Jane, I take your place now, and you must go lower, because I am a married woman» (Chapter 51).

Наступна якість концепту *острівність / insularity*, а саме стриманість в словах та емоціях, що притаманна британському етикету, є широко відомою. І демонструвати її вважається ознакою не просто дорослості та зрілості, але й особливо витонченого виховання:

As for Jane, her anxiety under this suspense was, of course, more painful than Elizabeth's, but whatever she felt she was desirous of concealing, and between herself and Elizabeth, therefore, the subject was never alluded to (Chapter 23).

Не тільки суто британська стриманість, але загальне володіння хорошими манерами і вміння тримати себе належним чином було визитною картою «молодої людини з достойної родини». Саме це сформувало добру репутацію юному містеру Бінглі у місцевому суспільстві:

«He is just what a young man ought to be», said she, «sensible, good-humoured, lively; and I never saw such happy manners! – so much ease, with such perfect good breeding!» (Chapter 4).

І в загальному, для британського суспільства належне виховання та етикетні норми завжди

були тісно пов'язані з традиційними цінностями та відповідністю очікуванням суспільства, що теж є однією з основних характеристик концепту *острівність / insularity*.

Окреме місце у системі британських цінностей займає знаменитий англійський гумор, у якому опис звичайної ситуації має іронічний і навіть саркастичний підтекст. Стриманий іронічний коментар є частиною не тільки світської бесіди, але й сімейного спілкування. Саме в такому дусі голова сім'ї обговорює з дружиною майбутнє однієї зі своїх дочок:

«Mr. Bennet, how can you abuse your own children in such a way? You take delight in vexing me. You have no compassion for my poor nerves».

«You mistake me, my dear. I have a high respect for your nerves. They are my old friends» (Chapter 1).

Здоровий глузд та поміркованість лежить в основі будівництва будь-яких стосунків, оскільки ідея відповідності суспільним стандартам лежить в основі будівництва навіть найсерйозніших відносин. У цьому дусі тітонька радить молодій племінниці робити вибір супутника життя:

Do not involve yourself or endeavour to involve him in an affection which the want of fortune would make so very imprudent. I have nothing to say against him; he is a most interesting young man; and if he had the fortune he ought to have, I should think you could not do better (Chapter 26).

Англійцям, як носіям концепту *острівність / insularity* також притаманне невтручання в особистий простір людини, яке обумовлено загальною стриманістю у будівництві відносин. Ось так старша з дівчат Беннет охарактеризувала певні правила виховання в її родині:

«Compared with some families, I believe we were neglected; but such of us as wished to learn never wanted the means. We were always encouraged to read, and had all the masters that were necessary. Those who chose to be idle, certainly might» (Chapter 29).

Острівний менталітет також проявляється у бажанні зберегти власний життєвий простір. Причому, як ми бачимо, таке бажання часто супроводжується відверто байдужим ставленням до переживань іншої людини:

«My dear», replied her husband, «I have two small favours to request. First, that you will allow me the free use of my understanding on the present occasion; and secondly, of my room. I shall be glad to have the library to myself as soon as may be» (Chapter 20).

Отже, ключові принципи виховання дітей у британських сім'ях були сформовані під впливом культури формуючої константи *острів-*

ність / insularity, яка передбачає усвідомлення власної національної винятковості, що і обумовило притаманний британцям снобізм, преклоніння перед традиціями, стриманість, здоровий глузд, гарні манери та прихований сарказм. Так само, звертаючись до семантичних характеристик концепту *виховання / upbringing*, які притаманні суто американській лінгвокультурі, ми зокрема звернемо увагу на ті з них, які прищеплювались дітям в американських сім'ях під впливом константи культури *american dream / американська мрія*, а саме: незалежність і особистий простір, покладання на власні сили і активна життєва позиція, прагнення досягати мети і відстоювати власну думку, прагматичність і практичність, самовдосконалення і самоповага, віра у власні сили і можливість [6].

На відміну від британського, для американського суспільства було чужим поділення на класи, яке унеможливило самореалізацію і просування для тих, хто просто походив з нижчих соціальних груп. У молодій державі Нового Світу обдарованість та наполегливість могли стати запорукою реального життєвого успіху, що і сформувало головну тезу Американської Мрії: рівні можливості для всіх американців досягти в своїй країні успіху у будь-якій сфері. Саме ця віра і формувала чисто американську амбітність, волелюбність, самоповагу, прагнення кращого. І прищеплювала їх дітям в сім'ях.

Так, виховуючись під впливом ціннісних орієнтирів базової культурної константи *american dream / американська мрія* і беручи приклад зі своїх батьків, дівчата сім'ї Марч мріяли про те, що зможуть зробити внесок у добробут своєї країни, хоча і не завжди усвідомлювали, в якому напрямку їм краще рухатись. Таке бажання, зокрема, мала Джозефіна – друга дитина цієї сім'ї:

Jo's ambition was to do something very splendid. What it was, she had no idea as yet, but left it for time to tell her; and meanwhile, found her greatest affliction in the fact that she couldn't read, run, and ride as much as she liked (Chapter 4).

Рівні можливості, як ключова ідея культурної детермінанти *AMERICAN dream / американська мрія*, свідомо чи підсвідомо формувала активну життєву позицію американців. І дівчата Марч, хоч іноді наївно по-дитячому, висловлювали своє бажання бути свідомими громадянами своєї країни:

«I think it was so splendid in Father to go as chaplain when he was too old to be drafted, and not strong enough for a soldier», said Meg warmly. «Don't I wish I could go as a drummer; a vivan – what's its

name? Or a nurse, so I could be near him and help him», exclaimed Jo, with a groan (Chapter 1).

Бажання бути активним громадянином країни обумовлює прагнення відстоювати свою думку і свої права її мати. Наприклад, готуючись до пікніка на природі, Джо відстоює своє право вдіти те, що їй зручно, а не те, що від неї очікується:

«Oh, Jo, you are not going to wear that awful hat? It's too absurd! You shall not make a guy of yourself», remonstrated Meg, as Jo tied down with a red ribbon the broad-brimmed, old-fashioned leghorn Laurie had sent for a joke. I just will, though, for it's capital, so shady, light, and big. It will make fun, and I don't mind being a guy if I'm comfortable» (Chapter 12).

Незалежність приймати рішення йде рука об руку з прагненням матеріальної незалежності. Батьки підтримували таке бажання в своїх дітях, оскільки були переконані, що це формує здорову особистість:

When Mr. March lost his property in trying to help an unfortunate friend, the two oldest girls begged to be allowed to do something toward their own support, at least. Believing that they could not begin too early to cultivate energy, industry, and independence, their parents consented, and both fell to work with the hearty good will which in spite of all obstacles is sure to succeed at last. (Chapter 4).

Доречі, в процесі спілкування з новими подругами з Великої Британії, дівчатам Марч довелося захищати своє прагнення до незалежності перед шокованими британськими аристократками:

«Young ladies in America love independence as much as their ancestors did, and are admired and respected for supporting themselves» (Chapter 12).

Але бажання забезпечувати себе походило не тільки з прагнення до незалежності, але й з міркувань прагматичності й практичності, оскільки не завжди робота була до душі. Так, дізнавшись що Джо шукає роботу, літня родичка запропонувала їй бути компаньйонкою, що не було ані цікавим, ані розвиваючим:

This did not suit Jo at all, but she accepted the place since nothing better appeared and, to every one's surprise, got on ... well with her irascible relative (Chapter 4).

Незалежність, як семантична характеристика концепту *american dream / американська мрія*, також виражається у цінуванні та відстоюванні особистого простору. Повага до особистого простору дитини була і є частиною американського виховання. Тому й діти звикли поважати особистий простір одне одного змалечку. Так, третя донька родини Марч, Елізабет, була єдиною, хто

страждав на болючу сором'язливість. Хоча жодна з інших дівчат не мала такої риси характеру, вони з повагою відносились до вибору сестрички триматись в тіні під час публічних заходів:

«You'll come, Betty?»

«If you won't let any boys talk to me».

«Not a boy!» (Chapter 12).

З дитинства батьки Марч вчили дочок не боятись роботи і не відступати перед труднощами, і ця навичка допомогла їм встояти, коли була втрачена матеріальна стабільність, а батько був на війні:

«Jo gave her sister an encouraging pat on the shoulder as they parted for the day, each going a different way, each hugging her little warm turnover, and each trying to be cheerful in spite of wintry weather, hard work, and the unsatisfied desires of pleasure-loving youth» (Chapter 4).

Американські батьки докладали зусиль, виховуючи в дітях самоповагу, справедливо вважаючи, що дитина, яка росте в атмосфері взаємної поваги, більше здатна робити вірний вибір у складних ситуаціях і гідно проходити щоденні труднощі. Так і найменша дівчинка Марч, Емі, змогла пройти найстрашніше для себе випробування – публічне покарання в школі:

«Too proud to cry or beseech, Amy set her teeth, threw back her head defiantly, and bore without flinching several tingling blows on her little palm. They were neither many nor heavy, but that made no difference to her. For the first time in her life she had been struck, and the disgrace, in her eyes, was as deep as if he had knocked her down» (Chapter 7).

Одною з семантичних характеристик концепту *american dream / американська мрія* є прагнення самовдосконалення. Таке відношення до своїх здібностей також прищеплюється дітям в сім'ях. Всі дівчата Марч були обдаровані, і розвитку здібностей кожної приділялась увага. Наприклад, і батьки, і сестри підтримували Емі, яка мала здібності до живопису:

«Little Raphael», as her sisters called her, had a decided talent for drawing, and was never so happy as when copying flowers, designing fairies, or illustrating stories with queer specimens of art (Chapter 4)

І головне, в період часу що описується, особистий успіх американця пов'язувався не тільки з вмінням бути корисним суспільству у якому живеш, але й з високими моральними стандартами, які базувались на біблійному вченні. На Різдво мати подарувала дівчатам книжки Нового Завіту, і реакція на подарунок демонструє відношення до Біблії, яке формувалось в сім'ї:

... since Father went away and all this war trouble unsettled us, we have neglected many things. You can do as you please, but I shall keep my book on the table here and read a little every morning as soon as I wake, for I know it will do me good and help me through the day (Chapter 2).

Отже, семантичне наповнення концепту *виховання / upbringing* в американській лінгвокультурі обумовлено впливом базової константи *american dream / американська мрія*, яка орієнтує носіїв цієї культури на успіх і розвиток, на формування особистості і повагу до неї, на ставлення високих цілей і на їх досягнення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, відмінності у системах виховання дітей у Сполученому Королівстві та Сполучених Штатах ХІХ століття, а значить і семантичне наповнення концептів-відповідників, обумовлені різним суспільним устроєм та культурно-історичним минулим обох держав. Покроковий аналіз сімейного виховання в схожих між собою родинах виявив не ідентичні базові цін-

ності, які прищеплювались дітям в обох культурах. При тому, що обидві культури належать до західного типу цивілізації, в їх основі лежать різні культуро утворюючі детермінанти, одна з яких (*острівність / insularity*) орієнтує її носіїв на шанування й зберігання свого славного минулого та укріплення його цінностей і традицій, а друга (*american dream / американська мрія*) мотивує представників цієї лінгвокультури дивитись у майбутнє, займатись самовдосконаленням і досягати своєї мрії, якою б недосяжною вона не здавалась на перший погляд.

Дослідження елементів лінгвокультур, які мають спільні та відмінні характеристики, вербалізовані в семантичних рисах їх культурних детермінант, може бути особливо перспективним для аналізу культур, які переживають етап невирішених глобальних протиріч. Глибинні відмінності між культурами, зафіксовані в семантичних характеристиках їх констант, можуть пролити світло не тільки на корінь протиріч, які виникли, але і показати шляхи їх можливих подолань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурдейна О. Лінгвальні параметри ключового концепту Британської лінгвокультури *insularity / острівність*. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2017. Т. 1, № 8. С. 24–28.
2. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 270 с.
3. Західна цивілізація – провідна цивілізація сучасності. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 10. URL: <https://esu.com.ua/article-15885> (дата звернення: 06.12.2023).
4. Саєвич І. Г. Ключові концепти культури: критерії виокремлення. *Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика*: матер. Міжнар. наук. конф., м. Київ, 10–12 жовт. 2013 р. Київ, 2013. С. 249–255.
5. Ladyka O., Yarema O. Lexical Realization of the Concept American Dream in 16-19th Centuries. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Сер. Мовознавство*. 2019. No. 1(31). P. 84–90.
6. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. Київ: АртЕК, 2001. 304 с.

REFERENCES

1. Burdeina, O. (2017). Lihvalni parametry kluchovoho kontseptu Brytanskoi linhvokultury insularity / ostrivnist [Linguistic parameters of the key concept of British linguistic culture Insularity]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka Seriya "Filolohichni nauky"*. *Movoznavstvo – Scientific bulletin of the I. Franko State University, Series «Philological Sciences»*. *Linguistics*, 1(8), 24–28. [in Ukrainian]
2. Horodetska, O. V. (2003). *Natsionalno-markovani kontsepty v brytanskii movnii kartyni svitu XX stolittia [Nationally marked concepts in the British language picture of the world of the 20th century]*. ...dys. kand. filol. nauk. Kyiv. [in Ukrainian]
3. Zakhidna tsyvilizatsiia – providna tsyvilizatsiia suchasnosti [Western civilization is the leading civilization of today]. (b. d.). U *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of modern Ukraine* (Vol. 10). <https://esu.com.ua/article-15885> [in Ukrainian]
4. Saievych, I. H. (2013). *Kliuchovi kontsepty kultury: kryterii vyokremlennia [Key concepts of culture: selection criteria]*. U *Slovo i rechennia: syntaktyka, semantyka, prahmatyka – Key concepts of culture: selection criteria* (s. 249–255). [in Ukrainian]
5. Ladyka, O., & Yarema, O. (2019). Lexical Realization of the Concept American Dream in 16-19th Centuries. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Ser. Movoznavstvo – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University. Ser. Linguistics. Ternopil*, 1(31), 84–90.
6. Lozko, H. (2001). *Etnolohiia Ukrainy: Filozofsko-teoretychnyi ta etnorelihiieznavchyi aspekt [Ethnology of Ukraine: Philosophical-theoretical and ethno-religious aspects]*. ArtEK. [in Ukrainian]